

EGO ODBRANE GRANIČNO ORGANIZOVANE LIČNOSTI – PRIKAZ SLUČAJA

Aneta Sandić

Privatna psihijatrijska ordinacija “Dr. Sandić”

Abstrakt: Mehanizmi ego odbrane su specifični, nesvjesni obrasci funkcionisanja kojima se koristi ego u svrhu doseganja psihičkog ekvilibrijuma. Mobilizacijom ovih manevara ego nastoji od svijesti držati udaljenim infantilne nagonско – afektivne porive koji, obzirom da su pobuđeni permanentnim agiranjem zabranjenih libidnih i agresivnih pulzija, bivaju opasni po ličnost. Ovisno o tome do kojeg stupnja je individua dosegla stepen maturacije, u borbi s zahtjevom da se ostvare nagonско–afektivna htijenja i istovremeno i zabrane koristit će se specifičnim ego odbranama. Granično organizovani subjekt odlikuju difuzija identiteta i poremećaj odnosa s realitetom, uz intaktan kapacitet za testiranje istog. Uz korišćenje neurotskih mehanizama ego odbrane ovi subjekti koriste se i tzv. primitivnim odbranama. Centralni defanzivni obrazac granične organizacije je splitting (cijepanje). Njime subjekt dijeli self i vanjske objekte na isključivo ‘dobre’ i isključivo ‘loše’. Na isti se nadovezuju i druge primitivne odbrane poput primitivne idealizacije, projektivne identifikacije, negiranja, omnipotencije i devalvacije. Cilj ovog rada je da se kroz kazuistički prikaz ilustruje korišćenje primitivnih mehanizama ego odbrane kojima se, tipično, koriste granično organizovani subjekti obzirom da je poznavanje strukture ličnosti analizanda, čiji značajan sadržatelj su i odbrane, neophodan predušlov za provođenje analitičkog psihoterapijskog postupka primijenjenog u ovom radu. Ilustraciji ego odbrana se pristupilo u odnosu na sadržaje dobivene tokom inicijalne faze sprovođenja analitički orijentisanog psihoterapijskog postupka.

Ključne riječi: *mehanizmi ego odbrane, granična organizacija ličnosti, kazuistički prikaz, analitički orijentisana psihoterapija*

Istaknuti poznavalac psihodinamike granične organizacije ličnosti, Otto Kernberg, navodi kako je centralna odlika granične patologije prisustvo sljedeća tri strukturna fenomena [1,2]:

- a. difuzija identiteta;
- b. primitivni mehanizmi ego odbrane;
- c. alteracija u odnosu s realitetom, uz intaktan kapacitet za testiranje istog.

U savremenoj psihijatrijskog praksi opsežno se primjenjuje Shelder-Westen Procedura Procjene (Shedler-Westen Assessment Procedure SWAP), instrument dizajniran da se kliničarima obezbijedi standardni vokabular za ekspresiju vlastitih observacija i zaključaka u odnosu na problematiku funkcionisanja date ličnosti. Deskripcije pacijenata studirane u okviru SWAP-a kod granično organizovanih subjekata akcentiraju problematiku regulacije afekta, kontrole impulsa, te ekscelivnu upotrebu primitivnih, nezrelih mehanizama ego odbrane [3]. Prema definiciji, to su odbrane “koje se uobičajeno registruju u ranijim razvojnim stadijumima, prije sazrijevanja ega do onog stepena kada se koristi adaptivnijim mehanizmima. Involviraju veće zamagljenje distinkcije između selfa i vanjskog svijeta” [4].

Analički orijentisan postupak indiciran je za graničnu patologiju [1,2,3] kao terapijski modalitet koji omogućava analizandu da stekne uvid u razloge vlastite patnje, identifikira izvjesne intrapsihičke konflikte, te dovede do strurnih izmjena unutar psihičkog aparata (npr. povećanje kapaciteta ega da iznađe adaptivnije obrasce za ispunjenje vlastitih želja i rasterećenje tenzija i sl.). Tokom ovog postupka posebna pažnja se posvećuje i razumijevanju i interpretaciji otpora i odbrana [5].

Namjena ovog rada je ilustracija odbrana kojima se tipično koriste granično organizovani subjekti kazuističkim prikazom gospođice N. Pacijentica je stara 31 godinu, neudata, živi s majkom koja od njene 15-te godine pati od Rekurentnog depresivnog poremećaja. Na tretman je dovede tegobe od kojih pati posljednjih osam godina: osjećaj otuđenosti od same sebe (čini joj se da ona nije ona osoba koju poznaje), preplavljujuće osjećanje usamljenosti, nemogućnost ostanka na određenom radnom mjestu usljed intenzivnih tjeskoba koje izbijaju nakon par mjeseci rada, hronično osjećanje unutarnje praznine, nemogućnost uspostavljanja stabilnih međuljudskih relacija. Tokom intervju iznosi i kako je majka “sebična”, “posesivna” osoba koja je “nastoji vezati za sebe”. Ovo pokrepljuje primjerima kako ju je majka ucjenjivala da će se ubiti ako se pokuša odvojiti od nje. Smatra da je upravo majka otjerala oca koji posljednjih osam godina živi s drugom ženom. Misli da je otac “divan”, no da je pod intenzivnim uticajem te žene.

Ego odbrane granično organizovanog subjekta centrirane su oko *spli-tinga* (*cijepanja*). Isti podrazumijeva u egu stalno aktivan proces koji self i vanjske objekte dijeli na ‘sve dobro’ i ‘sve loše’ [6]. Iz ovog proizilazi sklonost granično organizovanih ovih ličnosti iznenadnim, kompletnim promjenama osjećanja, kao i konceptualizacija, i o vlastitom selfu i o drugim osobama. Uz splitting su asociirane i nezrele odbrane poput primitivne idealizacije, projektivne identifikacije, negiranja, omnipotentne kontrole i devalvacije. Ovim manevrima ego štiti ličnost od moguće egzacerbacije konflikta disocirajući kontradiktorna iskustva vlastitog selfa i drugih.

Usljed splittinga N. ljude investira parom suprotnosti. Za nju ista je osoba čaš “divna”, čaš “grozna”, odnosno “dobra”, pa “loša”. Prosuđuje druge uzimajući u obzir samo jedan epitet koji je u tom momentu određujući. Ova procjena ovisila je i o trenutačnom zbivanju u interpersonalnoj relaciji, no i o tome koja su se iskustva pobuđivala u njenom selfu. Braneći se ‘crno – bijelom’ investicijom objekata nastojala je neneutralizirane agresivne porive koje je gajila prema njima, i vlastitom selfu, držati udaljenim od svijesti.

Primitivna idealizacija ogleda se u prenaplašenoj tendenci subjekta da vanjske objekte doživljava kao ‘pretjerano’ dobre. Funkcija ovih idealizacija je i da “sekundarno podupiru potiskivanja strukturalno dublje položenih neprijateljstava” [7]. Idealizirajući objekat na nesvjesnom planu, bivajući s njim u simbiozi, on se doživljava kao zaštitnik od ‘zlih’ objekata. Melanie Klein [8] navodi: “Idealizacija je povezana s cepanjem objekta, jer su dobri aspekti dojke prenaplašeni kao odbrana protiv straha od proganjajuće dojke. Mada je idealizacija otud posljedica presekutivnog straha, ona, takođe, proističe iz snage nagonskih želja koje su usmerene na neograničenu gratifikaciju i otud stvaraju sliku neiscrpne i uvek darežljive dojke – idealne dojke.”

N. je idealizirala mladića s kojim je živjela tokom dvije godine boravka u inostranstvu. “On je divan. I sad mi pomaže kad god mi je loše. Uvijek zna šta je dobro za mene”. No, uprkos tome što ga je doživljavala kao ‘dobar’ objekat odbila je da se uda za njega racionalizirajući ovo time što je crnac, te ne mogu imati dijete. Ipak, i sada ga zove svaki put kada se osjeća bespomoćnom. Kroz komunikaciju s njim pronalazi utočište, štit kojim se brani od ‘loših’ objekata. Prema njemu ne osjeća nikakvu odgovornost i niti na pamet joj ne pada da bi i njemu nekad mogla trebati bilo kakva pomoć.

Projektivna identifikacija je “poseban oblik poistovećenja koji uspostavlja prototip agresivnih objektnih odnosa” [8].

Odlikuje se:

1. tendencijom da se nastavlja iskustvo impulsa u isto vrijeme projiciranog na drugu osobu;
2. strahom od druge osobe, koja se sagledava pod uticajem projiciranog impulsa;
3. potrebom da se kontroliše ta osoba, što se često čini provociranjem njenog ponašanja koje naizgled potvrđuje projekciju [2].

Ovim manevrom se netolerabilno psihičko iskustvo, tj. loša slika o sebi i unutrašnjim objektima projicira na neutralnije područje, vanjski objekat. Usljed ovoga subjekt se osjeća okružen opasnim, osvetoljubivim objektima i od njih se permanentno brani. Tako je primoran i neprestano kontrolisati ove objekte. Progonjen strahom i napada ih jer doživljava da ga ti objekti ugrožavaju.

Projektivna identifikacija lako se uočavala u pacijentnim relacijama s ženskim osobama u odnosu na koje je u podređenom položaju. Tako očevu sadašnju suprugu doživljava kao “groznu” osobu koja ocu „ne dozvoljava” da se namo viđa s njom. Sigurna je, takođe, da “on misli njenom glavom”, kao i da je ta žena “ljubomorna” na nju. Gajeći hostilna osjećanja prema njoj, koristeći se projektivnom identifikacijom, N. maćehu doživljava kao neprijatelja.

Negiranje se kod granično organizovane ličnosti manifestuje subjektivom svjesnošću da njegove percepcije, misli i osjećanja nerijetko bivaju sasvim suprotni onima koje registruje u drugim okolnostima. Ova spoznaja, navodi Kernberg [2], za njih nema emocionalnog značaja.

Npr. N. se tokom inicijalne faze psihoterapijskog procesa žalila na “dobru” prijateljicu. Pacijentica je voli, mada je od nje doživjela dva “strašna udarca”. Doznala je da je ova odala njene tajne. Ostavila ju je i “na cjedilu” kada su se dogovorile otići u kino, a ova se nije pojavila u dogovoreno vrijeme. Saopštavajući terapeutu ova zbivanja pacijentica se suočavala s lošim aspektom prijateljice. No, potirući nagonско-afektivnu investiciju nepoželjnih iskustava, zaključila je: “Ne mrzim je. Ona mene voli.” Analogno ovome navodila je mnoštvo objektnih relacija konfuzno ih redajući jedne uz druge.

Omnipotencija i *devalvacija* derivati su splitinga. Omnipotencija se ispoljava aktivacijom ego stanja poznatog kao grandiozni self, što asocira devalviranu reprezentaciju drugih. Ovom se priključuje i projekcija devalviranih aspekata vlastitog selfa u te druge. Subjekt granične organizacije oscilira između imperativnog poriva da s idealiziranim ‘magijskim’ objektom gradi odnos ‘lijepljenja’, istovremeno bivajući ispunjen osjećanjem vlastite magijske svemoći. Osjećanje omnipotencije proizilazi iz zaposjednuća dobijenog poistovjećenjem s idealiziranim, moćnim ‘dobrim’ objektom, čime se istovremeno štiti od ‘loših’, ‘progoniteljskih’ objekata. Pacijent olako dezinvestira ovaj ‘dobri’ objekat kada biva uskraćen od njega, ili nezaštićen. Obezvrjeđivanje objekta zbiva se zbog potrebe da mu se osveti, no i da se onemogućiti da ga objekat progoni.

Psihoseksualna investicija muškaraca kod N. se s početka ispoljavala trenutačnom zadivljenošću. No, ona ju je ubrzo povlačila postajući sasvim neinteresovanom. Ovi procesi su se odigrali bez realnog vanjskog povoda. N. je registrovala da joj se to “stalno događa” i s prijateljima i kolegicama na poslu. Upoznajući nepoznatu osobu doživljavala ju je kao “divnu” i rado je prihvatila. Osjećala je da je ta osoba voli. No, nakon izbijanja čak i minornog konflikta pacijentica je olako obezvrijeđivala i emocionalno dezinvestirala. Ubrzo, po uhodanom automatizmu, otkrivala je novu ličnost, divila joj se, da bi je zbog trivijalnog razloga obezvrijeđila. Tako se njen svijet objektnih relacija ukazuje kao potreba za beskonačnim ponavljanjem iste sheme odnosa.

Neki od ciljeva koji se ostvaruju analitičkom psihoterapijom podrazumijevaju rezoluciju konflikta, poboljšanja kapaciteta za iznalaženje self-objekata, poboljšanje relacija sa drugima kao rezultat razumijevanja vlastitih objektnih relacija [9] i sl. Isti se postižu kontinuiranim analitičkim radom za čiju efikasnost je nužno poznavanje strukture ličnosti analizanda. Bitan sadržatelj iste su i mehanizmi odbrane. Usljed ovoga je, kada govorimo o graničnom kazusu, neophodno imati u vidu konstantnu mobilizaciju primitivnih defanzivnih mehanizama. S jedne strane, ovo je značajan preduslov detaljnijeg razumijevanja, te i analitičkog pristupa materijalu koje analizand donosi na seansu. S druge strane, kada to situacija dozvoljava, u analitičkom radu potrebno je pristupiti i direktnoj analizi patogenih odbrana kako je i direktan rad na istima jedan od značajnih preduslova za doseganje poželjnih prestrukturacija unutar analizandovog ega.

EGO DEFENSES OF BORDERLINE-ORGANIZED PERSONALITY – CASE STUDY

Aneta Sandić

Private psychiatric practice “Dr. Sandić”

Abstract: Ego defense mechanisms are specific, unconscious patterns of functioning used by the ego for the purpose of achieving psychic equilibrium. By mobilizing these maneuvers, ego attempts to keep the infantile impulsive-affective urges away from consciousness, as these urges, being stirred by permanent acting out of forbidden libidinous and aggressive pulsions, pose a danger to personality. Depending on the maturity level reached by the individual, in a fight with the demand to realize impulsive-affective drives and ban them at the same time, specific ego defenses will be used. Borderline-organized subjects are characterized by identity diffusion and impaired relation to reality, with intact capacity for reality testing. Along with the use of neurotic ego defense mechanisms, these subjects also use the so-called primitive defenses. The central defensive pattern of borderline organization is splitting – subjects dividing the self and the external objects into purely “good” and purely “bad”. It also implies the use of other primitive defenses, such as primitive idealization, projective identification, denial, omnipotence and devaluation. The aim of this paper is to illustrate, through a casuistic presentation, the use of primitive ego defense mechanisms typically applied by borderline-organized subjects, considering that understanding of an analysand’s personality structure, including defense mechanisms as a significant denominator, is the necessary precondition for implementing analytic psychotherapy procedure applied in this work. Ego defense mechanisms are illustrated with regard to the content obtained in the course of initial phase of implementation of the analytically-oriented psychotherapy procedure.

Key words: *ego defense mechanisms, borderline personality organization, casuistic presentation, analytically oriented psychotherapy*

References

1. Kernberg O. Severe Personality Disorders: Psychotherapeutic Strategies. New Haven and London: Yale Univ. Press; 1984.
2. Kernberg O, Selzer M, Koenigsberg H, Carp A, Appelbaum A. Psychodynamic Psychotherapy of Borderline Patients. USA: Basic Books; 1989.
3. PDM Task Force. Psychodynamic Diagnostic Manual. Alliance of Psychoanalytic Organizations. Silver Spring; 2006.
4. McWilliams N. Psychoanalytic Diagnosis: Understanding Personality Structure In The Clinical Process. New York: Guilford Press; 1994.
5. Huprich S. Psychodynamic Therapy – Conceptual and Empirical Foundations. London: Routledge; 2009.
6. Čeranić S. Normalni razvoj i patološka uplitanja. Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; 2005.
7. Kohut H. Analiza sebstva. Zagreb: Naprijed; 1990.
8. Klein M. Unutrašnji svet dečje psihe. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; 2001.
9. Gabbard G. Long-term Psychodynamic Psychotherapy. Washington, DC: American Psychiatric Publishing Inc.; 2004.

Mr. sci. Aneta SANDIĆ, psihijatar, Privatna psihijatrijska ordinacija “Dr. Sandić”, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Aneta SANDIĆ, M.Sc., Psychiatrist, private psychiatric practice “Dr. Sandić”, Sarajevo, Bosnia-Herzegovina

E-mail: ordinacijasandic@gmail.com